

Michalina Bojanowska
Instytut Strategie 2050

ANALIZA

(NIE)DOSTĘPNOŚĆ EGZAMINÓW Z JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

W 2015 roku znowelizowano *ustawę o języku polskim*¹. Jej celem było zwiększenie dostępności egzaminów z języka polskiego jako obcego, a także zapewnienie spójności polskiego systemu poświadczania znajomości języka polskiego z międzynarodowymi wymaganiami dotyczącymi certyfikacji znajomości języków obcych.

Najważniejszą zmianą było zdecentralizowanie systemu organizacji tego typu egzaminów. Obowiązek ten przeniesiono z Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego na uczelnie polskie i zagraniczne prowadzące studia w zakresie filologii polskiej, a także na inne podmioty (takie jak szkoły językowe, instytuty itp.), które spełniają określone kryteria.

Choć zmiany wprowadzone w tej nowelizacji szły w dobrym kierunku i zwiększyły dostępność egzaminów z języka polskiego, to wraz ze znacznym wzrostem liczby chętnych okazały się niewystarczające.

**PROBLEM Z ZAPISYWANIEM SIĘ NA EGZAMINY CERTYFIKACYJNE Z JĘZYKA
POLSKIEGO**

Na podstawie *ustawy o obywatelstwie polskim* osoba ubiegająca się o uznanie za obywatela polskiego jest zobowiązana posiadać urzędowe poświadczenie znajomości języka polskiego jako obcego². Ponadto od 2018 roku taki obowiązek mają cudzoziemcy wnoszący o zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego³. Wprowadzenie tej zmiany zwiększyło zainteresowanie egzaminami certyfikacyjnymi z języka polskiego, a tym samym przyczyniło się do powstania problemu niewystarczającej liczby miejsc dla zdających egzamin.

¹Ustawa o języku polskim, (Dz. U. 1999 Nr 90 poz. 999), dostęp:

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990900999/U/D19990999Lj.pdf>

²Art. 33 ust. 4 pkt 3, Ustawa o obywatelstwie polskim (Dz. U. 2012 poz. 161),

dostęp:<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20120000161/U/D20120161Lj.pdf>

³Art. 211 ust. 1 pkt 3, Ustawa o cudzoziemcach, Dz. U. 2013 poz. 1650, _

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130001650/U/D20131650Lj.pdf>

Osoba ubiegająca się o uzyskanie certyfikatu powinna zdać egzamin, chyba że pobierała naukę w języku polskim (wtedy jest się zwolnionym z tego obowiązku⁴). Wydaje się związku z tym oczywiste, że skoro państwo polskie stawia wymóg uzyskania takiego certyfikatu, powinno stworzyć dogodne warunki do tego, aby każdy chętny miał możliwość podejścia do egzaminu certyfikacyjnego z języka polskiego. Jednak jak wynika z uzyskanej przez nas informacji, którą potwierdza również pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z 08.07.2020 r.⁵, cudzoziemcy napotykają na problem przy rejestrowaniu się na sesje egzaminacyjne.

Istnieje kilka przyczyn tego niepokojącego zjawiska. Po pierwsze organizuje się zbyt mało sesji egzaminacyjnych: w 2020 r. było ich 3, w tym roku planowane są 4⁶. Po drugie problemem jest ograniczona liczba miejsc na egzaminach. W niektórych ośrodkach na liście rezerwowej obecnie znajduje się nawet 200 osób. Przyczynia się do tego stanu m.in. przepis ustawy o języku polskim, zgodnie z którym *w przypadku gdy liczba osób przystępujących do egzaminu na danym poziomie biegłości językowej przekracza dwadzieścia, w skład komisji egzaminacyjnej powołuje się dodatkowego członka na każde rozpoczęte kolejne dziesięć osób*⁷.

Kolejnym problemem jest nierównomierne rozłożenie terytorialne podmiotów, w których tego typu egzamin może się odbywać. Obecnie jest ich 47⁸, z czego 10 znajduje się za granicą, a 13 z 37 znajdujących się w Polsce mieści się w Warszawie. Za to np. w Krakowie czy Poznaniu jest tylko po jednym takim ośrodku. W ocenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego liczba ośrodków jest wystarczająca, a *pewnym wyjściem z sytuacji*⁹ nierównomiernego rozłożenia mogłoby być organizowanie egzaminów przez podmioty uprawnione również poza swoją siedzibą. Takie inicjatywy są już podejmowane m.in. przez Uniwersytet Śląski czy Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.

Ministerstwo zwróciło uwagę na jeszcze jedną istotną sprawę, a mianowicie że *niektóre podmioty – mimo posiadanych uprawnień – nie organizują egzaminów*¹⁰. W ostatniej sesji (30-31.01.2021) chęć organizacji egzaminu certyfikacyjnego z języka polskiego jako obcego zgłosiły 23 podmioty uprawnione.¹¹ Dla porównania w sesji w 2019 r. (listopad) zgłosiły się 34 takie podmioty¹².

Wynika to z faktu, że ministerstwo wydaje tylko zezwolenia na przeprowadzanie egzaminów, a nie podpisuje jednocześnie umów z podmiotami uprawnionymi, w których

4 Art. 11a ust. 4, Ustawa o języku polskim, (Dz. U. 1999 Nr 90 poz. 999), dostęp: _

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990900999/U/D19990999Lj.pdf>

5 <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20RPO%20do%20MniSW%2C%208.07.2020.pdf>

6 <http://certyfikatpolski.pl/aktualnosci/harmonogram-sesji-egzaminacyjnych-w-2020-roku/>, _

https://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2020_09/832e54006d2dcb4d5b2298586d41a33f.pdf

7 Art. 11e ust. 3, Ustawa o języku polskim (Dz. U. 1999 Nr 90 poz. 999)

8 *Lista podmiotów uprawnionych do organizowania egzaminów z języka polskiego jako obcego*,

<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/lista-podmiotow-uprawnionych-do-organizowania-egzaminow-z-jezyka-polskiego-jako-obcego>

9 <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%5C%BA%20MniSW%2C%205.08.2020.pdf>

10 tamże

11 http://certyfikatpolski.pl/wp-content/uploads/2020/12/lista_osrodkow_2021_01_30_31_v3.pdf

12 http://certyfikatpolski.pl/wp-content/uploads/2019/09/lista_osrodkow_listopad_2019.pdf

zobowiązałyby się one przeprowadzić określoną liczbę egzaminów. Należałoby dążyć do zmiany tej sytuacji. Skoro państwo przerzuciło zadanie organizacji egzaminu z języka polskiego na podmioty zewnętrzne, to powinno odpowiednio zabezpieczyć ich regularne i terminowe przeprowadzanie poprzez zawieranie umów z podmiotami uprawnionymi.

W dłuższej perspektywie należałoby się zastanowić, czy nie należy też zadbać o większą liczbę osób uprawnionych do przewodniczenia komisji egzaminacyjnej. W 2020 r. takich osób było 105¹³, obecnie Ministerstwo szacuje, że liczba ta jest wystarczająca, jednak patrząc na wydolność obecnych rozwiązań, wydaje się, że ta ocena jest błędna.

Z roku na rok wzrasta liczba kandydatów zainteresowanych podejściem do tego egzaminu. Według szacunków będzie to ok. 10 tys. osób rocznie, tymczasem w latach 2016-2020 łącznie zarejestrowało się ponad 21 tys.)¹⁴. Dlatego należy zakładać, że bez odpowiedniej nowelizacji ustawy o języku polskim problem ten będzie się stopniowo powiększał.

UKRYTE KOSZTY EGZAMINU

Opłatę za egzamin ustala osobno każdy z ośrodków egzaminacyjnych, jednak cena maksymalna jest ustalona przez ustawodawcę i waha się w zależności od poziomu biegłości językowej między 90 a 180 euro¹⁵. Część ośrodków, wykorzystując sytuację braku wystarczającej liczby miejsc na egzaminie, prowadzi wątpliwy proceder gwarantujący osobom, które uczęszczają na organizowany przez nie kurs, miejsce na egzaminie certyfikacyjnym. Ceny takiego kursu oscylują wokół 900 zł¹⁶. Prowadzi to do sytuacji, w której wiele osób jest zmuszonych ponieść ten dodatkowy koszt, gdyż szansa na dostanie się na egzamin w trybie „bez kursu” jest bardzo utrudniona.

Ustawodawca zostawił podmiotom uprawnionym pełną dowolność, jeśli chodzi o sposób rejestracji (odpowiedni przepis stanowi, że *Podmiot uprawniony dokonuje rejestracji osób zamierzających przystąpić do egzaminu*¹⁷). Ponieważ jest to egzamin państwowy, wydaje się oczywiste, że należy zagwarantować równość w dostępie do niego i zlikwidować podmiotom uprawnionym do jego przeprowadzania możliwość tworzenia uprzywilejowanej ścieżki rejestracji.

¹³<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20MniSW%2C%205.08.2020.pdf>

¹⁴ <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20RPO%20do%20MniSW%2C%208.07.2020.pdf>

¹⁵ Art. 11g ust. 5, Ustawa o języku polskim (Dz. U. 1999 Nr 90 poz. 999)

¹⁶ Zob. np. <https://www.institutjezykowy.pl/pl/egzamin>

¹⁷ Art. 11g ust. 1, Ustawa o języku polskim (Dz. U. 1999 Nr 90 poz. 999)

REKOMENDACJE

- Należałoby rozważyć przede wszystkim zwiększenie liczby sesji egzaminacyjnych, tak aby wszyscy chętni byli w stanie podejść to takiego egzaminu w rozsądnej perspektywie czasowej. Kluczowa w tej sytuacji wydaje się rola Państwowej Komisji do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, która na bieżąco powinna analizować i odpowiadać na zapotrzebowanie w tej materii. Ponadto należy zwiększyć limit osób przypadających na członka komisji egzaminacyjnej zawarty w ustawie o języku polskim (art. 11e ust. 3).
- Wydaje się zasadne, aby Państwo, chroniąc swój interes, jak i osób zainteresowanych zapisaniem się na egzamin z języka polskiego, oprócz nadawania uprawnień do przeprowadzania egzaminu (na 2 do 5 lat) podpisywało również umowę z ośrodkami, zobowiązując je do zorganizowania określonej liczby egzaminów. Dzięki temu chroniłoby się przed sytuacją wycofywania się ośrodków z organizacji egzaminów, a tym samym gwarantowałoby ich zorganizowanie w dostatecznej liczbie. Należy zmienić art. 10¹⁸ i zawęzić możliwość wycofywania się (bez ponoszenia konsekwencji) podmiotów uprawnionych od przeprowadzenia egzaminu do wystąpienia obiektywnych przesłanek uniemożliwiających przeprowadzenie takiego egzaminu.
- Państwo powinno w sposób adekwatny zachęcać i wspierać (lokalowo/logistycznie) podmioty uprawnione do organizowania egzaminów również poza swoją siedzibą (w razie zaistnienia takiej potrzeby).
- Aby zakończyć proceder wspierania „swoich kursantów” należy rozważyć scentralizowanie systemu rejestracji na egzamin. W tym wariantcie mogłaby się ona odbywać przez stronę certyfikatpolski.pl. Osoba chcąc zapisać się na egzamin wybierałaby z listy miejsce, w którym chciałaby zdawać egzamin.

W wypadku braku miejsc we wskazanym ośrodku, Państwowa Komisja do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego byłaby zobowiązana wskazać inny ośrodek (biorąc pod uwagę kryterium odległości od wskazanego pierwotnie ośrodka), w którym jest wolne miejsce. Przypadku braku miejsca w danej sesji egzaminacyjnej osoba ta byłaby (po wyrażeniu zgody) zapisywana na egzamin w najbliższym wolnym termin (w ośrodku, który wybrała pierwotnie).

LUB

- Ustawowo doprowadzić do uniemożliwienia kontynuowania procederu faworyzowania swoich kursantów m.in. regulując sposób rejestracji na egzaminu

¹⁸ W przypadku odstąpienia podmiotu uprawnionego od przeprowadzenia egzaminu, podmiot uprawniony informuje Komisję oraz osoby zarejestrowane do udziału w tym egzaminie o odstąpieniu od przeprowadzenia egzaminu oraz zwraca opłatę, o których mowa w ust. 4

(np. według kolejności zgłoszeń)¹⁹, dodając możliwość kontroli rejestracji uczestników przez Państwową Komisję do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Złamanie prawa równego dostępu do egzaminów skutkowałoby cofnięciem uprawnień podmiotu uprawnionego do przeprowadzania egzaminu certyfikacyjnego z języka polskiego.

W związku z powyższym należy niezwłocznie znowelizować ustawę o języku polskim, tak aby władza spełniała swój obowiązek, jakim jest, cytując RPO:

zapewnienie skutecznego dostępu do egzaminu z języka polskiego jako obcego osobom, które ubiegają się w Polsce o pobyt bezterminowy bądź ubiegają się o uznanie za obywatela polskiego i wiążą swoją przyszłość z Polską²⁰.

Michalina Bojanowska – obecnie pracuje w Instytucie Strategia 2050, wcześniej pracowała m.in. w Archiwum Partii Politycznych ISP PAN, absolwentka Stosunków Międzynarodowych i studentka V roku Historii na Uniwersytecie Warszawskim.

¹⁹ lub rozważyć pierwszeństwo dla tych, którzy ubiegają się o pobyt bezterminowy lub o uznanie za obywatela polskiego (system skierowań na egzamin)

²⁰<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20RPO%20do%20MNiSW%2C%208.07.2020.pdf>